

Györfly Sándor:

AZ ORSZÁGOS LEVÉLTÁR EMLÉKKIÁLLÍTÁSA A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

40. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

1959. március 23-án Ember Győző, az Országos Levéltár főigazgatója nyitotta meg az Országos Levéltárnak a Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából rendezett Emlékkiállítását. Ez a kiállítás az Országos Levéltárban őrzött népbiztossági iratok bemutatásával igyekezett képet adni a Magyar Tanácsköztársaság eredményeiről, vívmányairól, központi kormány szerveinek munkájáról.

A kiállítás céljára mindössze egy terem, 9-9 tabló és tárló állt rendelkezésre, tehát viszonylag igen kevés helyen kellett az Országos Levéltárban őrzött 184 csomónyi (mintegy 200 000 lófol) iratmennyiség legjellemzőbb, legnagyobb forrásértékkel bíró darabjait kiállítani. Az volt a célunk, hogy a kiállított 143 dokumentum segítségével mintegy izelítőt adjunk a látogatóknak arról, milyen jellegű iratokat őriz az Országos Levéltár a Tanácsköztársaság idejéből. Továbbá célul tűztük ki azt is, hogy a látogató minél sokoldalubb képet kaphasson a kiállított iratokon keresztül a Tanácsköztársaság népbiztosságainak, helyi tanácsainak a dolgozó nép jobb életéért, a szocialista rendszer kiépítéséért folytatott tevékenységéről. Teljességre természetesen nem törekedhettünk, ebben korlátozott nemcsak a hely szűkös volta, hanem az a körülmény is, hogy — néhány, a Központi Gazdasági Levéltártól kölcsön vett iraton kívül — a kiállítás az Országos Levéltár fondjai dokumentumanyagának bemutatását szolgálta. Nem tekinthettük tehát feladatunknak pl. a Vörös Hadsereg harcainak bemutatását. Korlátozó tényező volt továbbá az is, hogy az 1919-ben működött központi kormány szervek fondjai közül az Országos Levéltár csupán a Belügyi, a Külügyi, a Pénzügyi, a Földművelésügyi és a Közoktatásügyi Népbiztosság fondjainak iratanyagát őrizi, ezt az anyagot is csak töredékesen.

Ugy véljük azonban, a kiállítás a helyiség és az iratanyag szűkös korlátok ellenére lényegében elérte célját: képet tudott adni az első magyar proletárdiktatura államának tevékenységéről és izelítőt tudott adni az Országos Levéltárban őrzött tanácsköztársasági provenienciájú iratok fajtáiról, tartalmáról, jellegéről, forrásértékéről.

A látogatók szerint a kiállítás két fő érdeme, a többi, a 40. évfordulóra készült kiállítástól eltérő sajátossága az volt, hogy egyrészt: csupa eredeti dokumentumot mutatott be, másrészt: hogy csupa újonnan feltárt, először a nyilvánosság elé kerülő iratot tartalmazott. Tehát: újszerű volt és eredeti volt.

A továbbiakban közöljük a kiállítás „forgatókönyvét”, regesztáit. A 9 tabló és 9 tárló adta adottsággal élve az iratokat 9 témakörre osztva mutattuk be. A regeszták általában megadják az irat tárgyát, az iratot létrehozó szerv és az irat címzettjének nevét, az irat keletkezésének dátumát és levéltári jelzetét.

+ + +

I. A Tanácsköztársaság államhatalmának kiépülése

1. Mindenkihez! — A Magyarországi Szocialista Párt és a Forradalmi Kormányzótanács kiáltványa a Tanácsköztársaság kiállításáról. — 1919. március 21. — (Budapesti Közlöny — Hivatalos lap — 1919 — 69. sz. — Rendkívüli kiadás)

2. Az egri Katona és Munkástanács felhívása a hatalom átvételéről — 1919. március 22. — Röplap — (BM eln. — 1920—36—453)

3. Jegyzőkönyv a hatalom átadásáról Ugocsa vármegyében. - 1919. március 25. - (BM eln. - 1919-11-4009)

4. A borsodvármegyei közigazgatási biztos felhívása a helyi tanácsok megválasztása tárgyában. - 1919. március 31. - (BM eln. - 1920-36-453/608)

5. A szolnokmegyei tanács jelentése a községi és városi tanácstagok választásánál leadott szavazatok számáról - 1919. április 7. - (BM eln. - 1920-36-453/576)

6. Az aszódi helyi tanács megválasztásánál használt szavazólap a jelöltek foglalkozásának megnevezésével - 1919. április 7. - (BM eln. - 1920-36-453/238)

7. A csanádvármegyei tanács távirata a megyei tanács megválasztása ügyében - 1919. április 20. - (BM eln. - 1922-36-4572)

8. A tolnamegyei tanács megválasztásánál felhasznált szavazólap - 1919. április 21. - (BM eln. - 1920-36-453/105)

9. Az érmindszenti Direktórium igazolása Ady Lőrinc számára - 1919. április 6. - (FNB eln. - 1919-3805)

10. A Péceli Szovjet (helyi tanács) által kiállított igazolvány - 1919. április 7. - (FNB eln. - 1919-3680)

11. A jászberényi politikai megbízott távirati jelentése a vasárnapi nyilvános népgyűlésről. - 1919. április 13. - (BM eln. - 1920-36-453)

12. Az aszódi Munkástanács Direktóriumának átirata a Pénzügyi Népbiztossághoz pénzkültetés ügyében. - 1919. április 14. - (PNB eln. - 1919-1955)

13. A mosonmegyei Direktórium távirata arisztokrata családok kertjébe bútorainak a magyaróvári népliget számára való átadása tárgyában. - 1919. április 16. - (FNB - 1919-II-377)

14. A dászentmiklósi tanács beadványa a Pénzügyi Népbiztossághoz a nemzeti tulajdon védelme tárgyában. - 1919. május 12. - (FNB-1919-II-821)

15. A tolnai tanács intézőbizottságának egészségvédelmi felhívása - 1919. május 22. - (BM eln. - 1920-36-453/106)

16. Szegény kertészek földhözjuttatása - a dombóvári Munkástanács jelentése a Földművelésügyi Népbiztossághoz. - 1919. május 25. - (FNB - 1919-II-1322)

II. Harc az ellenforradalom erői ellen

17. A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztálya személyzetének április havi illetménykiszámlázása, Korvin Ottó aláírásával - 1919. április 15. - (BM eln. - 1919-9-3962)

18. Reakciós választási mesterkedések - a Délvidéki Direktórium jelentése a Belügyi Népbiztossághoz. - 1919. április 15. - (BM eln. - 1920-36-453)

19. A Vörös Őrség országos főparancsnokságának napi eseményjelentése. - 1919. április 21. - (BM eln. - 1922-36-3367)

20. A tatányai Munkástanács elnökének beadványa a Földművelésügyi Népbiztossághoz a felsőgallai állami zöldségtelep vezetője ügyében, akit pénzbírságra ítélték, mert alkalmazottait bántalmazta. = 1919. április 22. = (FNb - 1919-II-253)

21. A honvármegyei tanács intézőbizottságának jelentése a kemencei helyi tanácsnak a szesztilalmat megszegő tagjai leváltásáról. A Belügyi Népbiztosság hozzájárulása. = 1919. április 26. = BM eln. = 1920-36-453/602)

22. Felhívás a szocialista haza védelmére = szegedi illegális kommunista röplap = 1919 május = (BM - VII res = 1919-385)

23. A Belügyi Népbiztosság 1919 június havi költségvetési előirányzata = 1919. május 25. = (BM eln. = 1919-9-4711)

24. Gróf Lamberg Henrik megbírságolása - a móri tanács jelentése a Külügyi Népbiztossághoz = 1919. június 12. = (KÜM - Jogi Osztály - 1919-6-33058)

25. Névtelen feljelentés a Szegedi Ellenforradalmi Kormány Belügyminisztériumához a szegedi általános sztrájk elhatározásáról, a kommunista szervezkedés vezetőiről = 1919. június 14. = SzEK = BM res = 1919-30)

26. Móra Ferenc felszólalása a szegedi Munkásokotthonban az ellenforradalom szolgálatában álló árulók ellen = a Szegedi Ellenforradalmi Kormány Belügyminisztériuma Rendőri Osztályának napi jelentése = 1919. június 16. = (SzEK = BM res = 1919-390/45)

27. A szegedi Munkástanács végrehajtó bizottságának felhívása az ellenforradalmi kormány elleni harcra = 1919. június 23. = (SzEK = BM = 1919-408)

28. A szocialista tulajdon védelme - a zirci Munkástanács távirata házkutatások tartása ügyében a fosztogatások megakadályozására = 1919. július 18. = (BM eln. = 1920-36-453/482)

III. A Tanácsköztársaság külpolitikája

29. Csicserin szovjet külügyi népbiztos távirata Kun Bélához, melyben kéri a budapesti szikra táviró állomás segítségét a bajor Tanácsköztársaság müncheni rádióállomásával való kapcsolat megteremtésére. Kéri továbbá annak közlését a nemzetközi sajtóban, hogy a szovjet hadsereg az inter-vençios csapatoknak azokat a katonáit, akik magukat megadják, nem ellenségnek, hanem barátoknak tekinti = 1919. április 10. = (KÜM - Gazd.-Pol. = 1919-F/1 b-22394)

30. Az Ukrajnából Magyarországra hazatérő hadifoglyok útvonalának térképvázlata = 1919. április 15. = (KÜM - Hdf = 1919-47/50012)

31. Moszkva-Budapest közvetlen telefonvonal létesítése - a Szocialis Termelés Népbiztosságának átirata a Külügyi Népbiztossághoz = 1919. április 19. = (KÜM - Gazd.-Pol. = 1919-F/1 b-22463)

32. Kun Béla külügyi népbiztos sajátkező levélfogalmazványa, melyben Cunningham bécsi angol megbízott április 19-i távirati üzenetére válaszolva hivatalos kormánynyilatkozatot tesz a külföldi állampolgárok magyarországi vagyonának védelméről és szövetséges gazdasági bizottság kiküldetését javasolja Budapestre = 1919. április 22. = (KÜM = Gazd.-Pol. = 1919-P/1-24923)

33. A Magyarországi Szocialista Párt bolgár frakciójának beadványa a Külügyi Népbiztossághoz, melyben információt kérnek minden bolgár vonatkozású ügyről = 1919. május 10. = (KÜM = Jogi Osztály = 1919-7-31327)

34. A magyar tanácskormány válasza Clemenceau jegyzékére. Megküldve továbbítás céljából a Tanácsköztársaság Bécsi Követségének - 1919. június 9. - (Bécsi Követség - 1919-2182)

35. A budapesti osztrák követség, a német, svéd, svájci, holland, norvég, dán, belga konzulatusok együttes beadványa a Külügyi Népbiztossághoz a Tanácsköztársaság területén élő külföldi állampolgárok vagyonának védelme tárgyában - 1919. június 24. * (KÜM - Gazd-Pol. - 1919-X-23311)

36. Czöbel Ernő, bécsi követi körrendelete az állami legyelem megszigorítása tárgyában - 1919. július 4. - (Bécsi Követség - 1919-2915).

37. Az Oroszország és Magyarország ellen elrendelt gazdasági blokádnak - a berlini gazdasági megbízott jelentése a Külügyi Népbiztosságnak - 1919. július 7. - (KÜM - Gazd-Pol. - 1919-A/2-23490)

38. Otto Bauer osztrák külügyminiszter levele Ágoston Péter külügyi népbiztoshoz a Magyarország ellen elrendelt gazdasági blokádnak tárgyában - 1919. július 16. - (Bécsi Követség - 1919-994)

39. A szegedi kommunisták által kiadott és az intervenció hadseregek katonái között terjesztett arab és francia nyelvű röplapok - 1919. július * (SZEK - BM res - 1919-385)

IV. A Tanács hatalom pénzügyi politikája

40. Varga Jenő pénzügyi népbiztos sajátkezű táviratfogalmazványa, melyben informálja az Osztrák-Magyar Bank bécsi központját a bank vidéki fiókjainak lefoglalásáról - 1919. március 23. * (PNb eln. - 1919-1356)

41. Varga Jenő pénzügyi népbiztos körtávirata a helyi munkástanácsokhoz a pénzintézetek páncélfiókjai pecsétjeinek ellenőrzése tárgyában - 1919. március 23. * (PNb eln. - 1919-1201)

42. Harc a bürokrácia ellen - a csepeli WM-gyár termelési biztosának beadványa a Pénzügyi Népbiztossághoz - 1919. április 12. - (PNb eln. - 1919-2228)

43. Varga Jenő sajátkezű levele Székely Béla népbiztoshoz Siegmund Freudnak az Agrár Banknál levő betéte Bécsbe való átutalásáról - 1919. április 16. - (PNb eln. - 1919-2356)

44. A kispesű munkástelep építése - az Építési Direktórium beadványa a Pénzügyi Népbiztossághoz 1 000 000 korona kiutalása ügyében - 1919. május 5. - (PNb eln. - 1919-3494)

45. A főváros pénzgazdálkodásának megszervezése - a Budapesti Központi Forradalmi Munkás- és Katonatanács elnökségének körirata - 1919. május 8. * (BM eln. - 1919-11-4634)

46. A Magyar Általános Hitelbank győri fiókjának jelentése szükségpénz forgalomba hozataláról - Győri szükségpénzek - 1919. május 9. - (PNb alt. - 1919-6)

47. Soproni és esztergomi szükségpénzek

48. A kecskeméti városparancsnok távirati felhatalmazás-kérése a Pénzügyi Népbiztossághoz aprópénz nyomása iránt - A Pénzügyi Népbiztosság válaszevele. - A kecskeméti tanács által forgalomba hozott 2. K-ás szükségpénz - 1919. május 30. - (PNb eln. - 1919-10665)

49. A leninvárosi tanács direktóriumának jelentése az adóhivatal ellenőrzésének megszer-
vezéséről - 1919. július 10. * (PNb eln. * 1919-7402)

50. Lengyel Gyula átirata Székely Béla népbiztoshoz a kék pénzzel való állami kifizetések be-
töltése, a kék pénz bevonása, a fehér pénz tekintélyének megteremtése érdekében * 1919. július
23. * (PNb eln. * 1919-7721)

51. Az un. 'kék pénz' * az Osztrák-Magyar Bank által az első világháború előtt kibocsá-
tott 10.- K, 20.- K, 100.- K-ás bankjegyek.

52. Az un. 'fehér pénz' * a Tanácsköztársaság idején forgalomba hozott 25.- K és 200.- K-ás
bankjegyek. * Fehér pénznek azért hívták, mert a bankjegyek hátsólapja fehér volt.

53. A Postatakarékpénztár által a Tanácsköztársaság idején forgalomba hozott 5.- K és 20.-
K-ás bankjegyek.

54. Az Országos Gyermekeküldési Hivatal által szervezett gyermeknyaraltatási akció 9 000 000
K-ás költségvetési előirányzata * 1919. július 27. * (PNb eln. * 1919-5698)

V. A Tanácsköztársaság agrárpolitikája

55. Tard község panaszos beadványa a Földművelésügyi Népbiztossághoz a Coburg-féle birtok-
nak Mezőkövesd részére való átjuttatása tárgyában. * Hamburger Jenő népbiztos vonatkozó intézké-
dései - 1919. március 27. * (FNb eln. * 1919-3031)

56. Az ózdi vasgyár számára létesítendő 50 holdas konyhakertészet - az ózdi politikai bizos-
távírat a Földművelésügyi Népbiztossághoz * 1919. április 27. * (FNb * 1919-II-312)

57. Hírossik Jánosnak a Magyarországi Szocialista Párt titkárának átirata a Szocialis Termé-
lés Népbiztosságához a szüret jó előkészítése tárgyában * 1919. május 14. * (FNb * 1919-II-1112)

58. A dadl termelészövetkezet kertészeti telepének heti beszámoló jelentése * 1919. május
25. * (FNb * 1919-II-1390)

59. A 'Hangya' Szövetkezet mezőgazdasági géposztályának beadványa a Földművelésügyi Népbiz-
tossághoz permetezőgépek kiutalása tárgyában - 1919. május 30. * (FNb * 1919-II-1441)

60. A Földművelésügyi Népbiztosság rendelkezése a gyümölcs és zöldségfeleslegek konzerv-
ként való feldolgozására. * A Hungaria és a Fabriczky Testvérek-féle főzelék és konzervgyárak vo-
natkozó jelentései * 1919. június 5. * (FNb * 1919-II-2978)

61. Krudy Gyula író 1000 korona tiszteletdíjának utalványozása - a Fejérmegyei termelészö-
vetkezetekről írt dolgozata fejében * 1919. június 6. * (FNb * 1919-XI-1039)

62. A Baromfitenyésztők Országos Egyesületének jelentése a Földművelésügyi Népbiztossá-
ghoz a kaposvári termelészövetkezet egyes gazdaságaiban létesítendő baromfitelep tárgyában *
1919. június 10. * (FNb * 1919-IV-2523)

63. Kacsatenyésztőtelep létesítése a Velencei tó partján * a fővárosi birtokrendező és termé-
melést biztosító bizottság javaslata a Földművelésügyi Népbiztosságnak * 1919. június 25. * (FNb *
1919-IV-3192)